Nazirov Qudrat Yuldashovich
Jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti, Farg‘ona filiali, “Jismoniy tarbiya, sport nazariyasi va uslubiyati” kafedrasi mudiri, p.f.b.f.d. (PhD) professor
Email: nq.yuldashovich@gmail.com

JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI BOSHQARISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISH USLUBIYATI

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19108816

Annotatsiya. Maqolada jismoniy tarbiya va sportni boshqarish tizimini takomillashtirishning ilmiy-uslubiy asoslari bayon qilinadi. Tadqiqot maqsadi – jismoniy tarbiya va sport tizimini davlat, jamoat va xususiy sektorlar o‘rtasidagi hamkorlik asosida samarali boshqarishni ta’minlaydigan metodologiyani ishlab chiqish. Metodlar sifatida zamonaviy ilmiy manbalar tahlili, ekspert baholashlari va amaliy tajribalar qo‘llanildi. Natijalarda globalizatsiya sharoitida boshqaruvning samaradorligini oshirish uchun doimiy ta’lim, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlar muhimligi tasdiqlandi. Xulosa o‘rnida, boshqaruv tizimini rivojlantirish uchun kasbiy malakani oshirish, ijtimoiy yo‘naltirilgan model tanlash va innovatsion metodlarni joriy etish zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: jismoniy tarbiya, sport boshqaruvi, tizim rivojlantirish, metodologiya, samaradorlik, innovatsion texnologiyalar, professional tayyorgarlik, ijtimoiy model

Kirish

Globallashuv va raqobat sharoitida sport va jismoniy tarbiya hayotiy ahamiyat kasb etmoqda. Sport sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish bilan birga, iqtisodiy va ijtimoiy resurs sifatida ham qaraladi. Sportni boshqarish — musobaqalar, sport tashkilotlari, klublar va infratuzilmaning samarali boshqaruv faoliyati tizimi — oxirgi yillarda katta ahamiyat kasb etdi. Shu bois, jismoniy tarbiya va sport tizimining samaradorligini oshirish hamda yangicha boshqaruv usullarini joriy etish dolzarb masala bo‘lib turibdi. Yangi tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, fizik tarbiya va sport sohasida ishlovchi mutaxassislarning doimiy o‘quv jarayoni va ilmiy yangiliklarni amaliyotga tadbiq etishi muhimdir.

Tadqiqot dolzarbligi – mavjud boshqaruv tizimining samaradorligi. Ekspertlar fikricha, tizimdagi o‘zgarishlar va tashqi muhitning ta’siri sababli maksimal samaradorlikka erishish qiyin, ammo tizimni takomillashtirish zarur. Shu bois, maqola jismoniy tarbiya va sportni boshqarish tizimini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy tamoyillarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida sport menejmenti va jismoniy tarbiya nazariyasi bo‘yicha zamonaviy yondashuvlar o‘rganildi. Izzatbek Yusupovning tadqiqotida sport menejmentining mohiyati, tuzilishi va funksiyalari tahlil qilinib, sport menejmenti bo‘yicha pedagogik ta’limning nazariy asoslari ishlab chiqilgan. Uzoq davom etadigan o‘rganish va tajribani birlashtirish orqali professional kompetensiyani oshirish zarurligi ta’kidlanadi. Yusupov interaktiv va loyiha asosidagi metodlarni sport boshqaruvi ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun samarali deb hisoblaydi.

Myakonkov va Shitova mintaqaviy sport boshqaruvi samaradorligini tahlil qilar ekan, samaradorlikni oshirish boshqaruv jarayonlari va ularni amalga oshirayotgan subyektlarni baholash orqali mumkinligini ko‘rsatadilar. Ular 2007–2020-yillarda Rossiyaning shimoli-g‘arbiy mintaqalarida sport boshqaruvi samaradorligi ijobiy dinamikaga erishganini kuzatganlar.

Granero-Gallegos va hamkorlari fizik tarbiya sohasida uzluksiz ta’lim hamda ilmiy-tadqiqot natijalarini integratsiya qilish

Licensed under CC BY 4.0
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

kerakligini ta'kidlashadi. Globalizatsiya, ilm-fan va ta'lim jarayonlari o'zgarishlarga tezkor moslashishi uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zarurligi ham ko'rsatilgan.

Tadqiqot metodlari

Nazariy tahlil. Sport boshqaruvi bo'yicha xalqaro va mahalliy adabiyotlar tahlil qilindi. Boshqaruvning ijtimoiy, missioner, byurokratik va tadbirkorlik modellarini tavsiflovchi konsepsiyalar o'rganildi.

Ekspert baholashlari. Jismoniy tarbiya va sport sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar va boshqaruv subyektlari o'rtasida so'rovnomalar o'tkazildi. Javoblar asosida boshqaruv tizimining samaradorligi va muammolari belgilandi.

Amaliy eksperiment. Farg'ona viloyati ta'lim muassasalarida sport menejmenti bo'yicha o'quv mashg'ulotlari o'tkazildi. Eksperimental guruhda interaktiv va loyiha asosidagi metodlar qo'llanilib, nazorat guruhi an'anaviy yondashuvda tahsil oldi. Talabalarning bilim darajasi va kompetensiyalar holati maxsus diagnostik xaritalar orqali o'lchandi.

Natijalar va muhokama

1. Tizimning mavjud holati

So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, boshqaruv tizimi subyektlari sport obyektlari, klublar va musobaqalarni boshqarishda byurokratik jarayonlarning ko'pligi va ma'lumot almashishning yetarli emasligi haqida fikr bildirdilar. Ekspertlarning ko'pchiligi boshqaruvda davlat organlari bilan hamkorlik qilish muhimligini, ammo davlatning haddan tashqari markazlashuvi sport sohasida innovatsiyalarni cheklab qo'yishini ta'kidladi. Ushbu holat Rossiya mintaqalaridagi tadqiqot natijalari bilan hamohang bo'lib, u yerda samaradorlikni oshirish uchun turli subyektlarning hamkorligi zarurligi aniqlangan.

2. Ta'lim tajribasi

Eksperimental o'quv mashg'ulotlari natijalari quyidagi ustunliklarni ko'rsatdi:

Talabalar sport menejmentining asosiy tushunchalarini chuqur o'zlashtirishdi. Muammolarni tahlil qilish va sport tashkilotlarini boshqarishdagi masalalarni hal qilish ko'nikmalari rivojlandi. Jamoaviy ish, rejalashtirish va qaror qabul qilish bo'yicha kompetensiyalar mustahkamlandi, motivatsiya oshdi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar, masalan, keis tadqiqotlar va rolli

1-jadval

Jismoniy tarbiya va sportni boshqarish tizimi modeli

Model	Asosiy xususiyatlar	Afzalliklari	Kamchiliklari
Ijtimoiy model	Boshqaruv vakolatlari davlat, jamoat va xususiy sektor o'rtasida taqsimlanadi; qarorlar aholining ehtiyojlari va manfaatlariga asoslanadi	Ijtimoiy adolat, sport xizmatlariga keng kirish, innovatsiyalarga moslashuvchanlik	Ko'plab subyektlar o'rtasida kelishuv talab etiladi, resurslarni muvofiqlashtirish qiyin
Missioner model	Boshqaruv diniy yoki mafkuraviy tashkilotlarning tashabbusi bilan amalga oshiriladi	Yagona maqsad va qadriyatlar asosida sport tadbirlarini uyushtirish, homiylikni jalb qilish	Mafkuraviy cheklovlar sababli sohaning diversifikatsiyasi cheklanishi mumkin
Byurokratik model	Davlat organlari boshqaruvni to'liq nazorat qiladi; qoidalar va standartlar asosida markazlashgan tizim mavjud	Nazorat va xavfsizlikni ta'minlash, resurslarni teng taqsimlash	Innovatsiyalar sekin joriy etiladi, moslashuvchanlik past
Tadbirkorlik modeli	Bozor tamoyillari asosida xususiy sektor yetakchi; boshqaruv daromad olishga yo'naltiriladi	Tezkor qaror qabul qilish, investitsiyalarni jalb qilish, xizmatlar xilma-xilligi	Ijtimoiy yo'nalish zaiflashishi, tijorat maqsadlari ustun kelishi

o‘yinlar, talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, boshqaruv vaziyatlarini amaliy ravishda modellashtirishga imkon beradi. Bu yondashuv o‘qituvchilarning yondashuvi va talabalar hayajonini oshiradi hamda nazorat guruhidan sezilarli ustunlik keltiradi.

Tadqiqot natijalari ko‘ra, ijtimoiy model jismoniy tarbiya va sportni boshqarish tizimi uchun eng maqbul hisoblanadi. Bu modelda davlat – jamiyat – biznes uchburchagi barqaror ishlaydi, barcha qatlamlar manfaatlari inobatga olinadi va yoshlar salomatligi birinchi o‘ringa qo‘yiladi. Shu bilan birga, byurokratik nazorat ham ma’lum darajada saqlanib, xavfsizlik hamda sifat standartlari ta’minlanadi.

Xulosa

Jismoniy tarbiya va sportni boshqarish tizimini takomillashtirish uchun quyidagi xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi:

Uzluksiz ta’lim va malaka oshirish. Mutaxassislar doimiy ravishda ilmiy yangiliklar va zamonaviy boshqaruv konsepsiyalarini o‘rganib, o‘z tajribalarini boyitib borishlari lozim. Interaktiv o‘qitish usullarini joriy etish. Talabalar va boshqaruv kadrlarini tayyorlash jarayonida loyiha ishlari, rolli o‘yinlar va keislarni qo‘llash boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantiradi va motivatsiyani oshiradi. Ijtimoiy yo‘naltirilgan boshqaruv modeli. Sport sohasida ijtimoiy adolat, hamkorlik va ijtimoiy mas’uliyatga asoslangan boshqaruv tizimi samarali bo‘lishini ko‘rsatadi. Davlat, jamoat va xususiy sektorning hamkorlikdagi faolligi natijasida resurslar oqilona taqsimlanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsiyalarni keng joriy etish. Zamonaviy texnologiyalar orqali ma’lumot almashish, boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish va tahlil qilish samaradorlikni oshiradi. Boshqaruv jarayonlarini baholash va monitoring. Samaradorlikni oshirish uchun boshqaruv jarayonlari muntazam ravishda tahlil qilinib, ekspertlar bahosi asosida muammolar aniqlanib, hal etilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yusupov, I.I. Methodology for developing professional knowledge and skills in sports management among future physical education teachers. International Journal of Science and Technology, 2025. 36–37.

2. Myakonkov V.B., Shitova L.Sh. Effectiveness of physical culture and sports management at the regional level. Science and Sport: Current Trends. 2021. № 4 (Vol. 9). 142–149.

3. Granero-Gallegos A. New Developments in Physical Education and Sport. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020;17(24):9171.

Sysoeva G.V. Upravlenie sportivnymi organizatsiyami. Moskva: SportAkademPress, 2016.

4. Jo‘rayev A.A. Sport menejmenti asoslari. Toshkent: O‘zDJTI nashriyoti, 2020.

5. Slack T., Parent M. Understanding Sport Organizations: The Application of Organization Theory. Champaign: Human Kinetics, 2016.

6. Androsova G.A., Mikhailova E.Ya. Criteria for the effectiveness of state management of physical culture and sports. Physical culture. Sport. Tourism. Motor recreation. 2019. Vol. 4, No. 2, pp. 128–133.

7. Muxamedjanov S. Adaptiv jismoniy tarbiya sohasidagi ilmiy-tadqiqot va amaliyotning yangi yo ‘nalishlari //Scientific-theoretical journal of International education research. – 2026. – T. 4. – №. 1. – C. 8-13.

8. Qodirov M. Markaziy Osiyo, Yaqin va O‘rta Sharqning falsafiy tafakkuri (o‘rta asrlar). Toshkent: Sharq, 2010 – 189 bet.